

לקבלת המערכים בדואר אלקטרוני ללא תשלום, שלחו בקשה לכתובת: actualia@shiuracher.org

מערכי האקטואליה מופצים ללא תשלום על ידי עמותת "שיעור אחר", הפועלת להעצמת תלמידים ולקידום מעורבות של הציבור הישראלי במערכת החינוך. מטרת התכנית להקנות ידע ולעודד את החשיבה הביקורתית דרך דיון בנושאים החדשניים העומדים מדי שבוע על סדר היום הציבורי וחשיפה למקורות יהודיים. השיעורים מיועדים להוראת תלמידי חט"ב ותיכון.
כל מערכי השיעור ניתנים להורדה באתר shiuracher.britannica-ks.com. בכניסה יש להקליד פעמיים את המילה: *actualia*.
לפעילות נוספת של העמותה – העברת קורסי העשרה על-ידי מתנדבים – בקרו באתר www.shiuracher.org
התכנית נתמכת על-ידי הפדרציה היהודית של סן פרנסיסקו. אין להפיץ את מערכי השיעור לשום גורם תמורת תשלום.

שיעור אחר: גוונים באקטואליה

פתרון מחלוקות – בכל דרך?

31.10.08

מורים ואנשי חינוך שלום רב,

לקראת יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל בחרנו לעסוק בנושא של מחלוקות – ניהולן ודרכים לפתרונן. אות הקין, שנותר מאז י"ב בחשוון, ה-4 בנובמבר 1995, צריך לשמש אותנו ככלי חינוכי לדיון על ניהול מחלוקות וגבולות הדמוקרטיה. רבים אינם מכירים את האירועים והדמויות שהובילו לרצח הפוליטי המזעזע. ציון מועד זה מהווה אתגר לרבים בחברה הישראלית, ובמקומות רבים קיימת אי-נוחות לדון בנושאים הקשורים בו ונובעים ממנו.

מעבר לסוגיות הפוליטיות שעמדו בבסיס המניעים לרצח הנתעב, עולה כאן שאלה חריפה על גבולות הדמוקרטיה ועל הדרך בה אנו בוחרים לנהל ויכוחים – מרים ככל שיהיו. נראה כי באותו אירוע מר הצדק והדחיפות לנצח בעימות ובוויכוח גברו על חשיבות של שמירת הבסיס לחיים המשותפים שלנו במדינת ישראל. הרוצח עדיין חי בתודעה כי מעשהו היה נכון וחיוני לשמירת האינטרסים של מדינת ישראל והעם היהודי, אולם האם הוא שקל מהו המחיר שכל החברה הישראלית משלמת ותשלם עוד בעתיד?

מחלוקת מעידה על כך ששני הצדדים הם בעלי עניין – עניין בנושא מסוים ועניין לדון בו יחדיו! עצם העובדה שיש לנו נקודת חיבור מאפשרת לנו להיות חלוקים. חשוב שנזכור זאת, ונלמד להיזהר מנקיטת צעדים, אפילו המילוליים בלבד, שעלולים לסכן את הבסיס המשותף.

השיעור שלפניכם מאפשר התנסות בפתרון מחלוקות ובחינה של מחלוקת דרמטית בהיסטוריה היהודית בין הסמכות השלטונית בדמותו של רבן גמליאל ראש הסנהדרין ובין הסמכות הדתית-מצפונית בדמותו של רבי יהושע. זו דוגמה למחלוקת שיכלה להביא לקרע חריף אך נפתרה בדרכי שלום. נחשוף את התלמידים למושג "מחלוקת לשם שמים" ונסה ליישם את המושג ביחס לדיון סביב רציחתו של יצחק רבין ז"ל.

מטרות השיעור

1. התלמידים יתוודעו למשמעויותיה של המלה מחלוקת ולדרכים מקובלות לפתרון מחלוקות.
2. התלמידים יתוודעו למחלוקת הקשה שהובילה לרצח רה"מ יצחק רבין ז"ל ולמשמעויותיה.
3. התלמידים ידונו באפשרויות הפעולה וההתנהגות בעת מחלוקת וכן דרכי פתרון אפשריים בעת מחלוקת.

הכנה

1. פלקט "מחלוקת לשם שמים".
2. דפי מקורות לחלוקה לתלמידים.
3. דפי מידע על יצחק רבין והרקע לרציחתו.

מהלך השיעור

1. פתיחה: התחילו את השיעור בכתיבת המלה "מחלוקת" על הלוח. בקשו מהתלמידים לזרוק כמה שיותר מלים שנגזרות מן המלה – אם אסוציאציות חופשיות (ריב, סכסוך, אי הסכמה, פער, עמדות, חילוקי דעות, קונפליקט וכו') ואם מלים שניתן לגזור על ידי שימוש באותיות המלה (חלק, חלוק, מח, מחלקה וכו'). כתבו את המלים על הלוח.
2. בקבוצות: חלקו את הכתה לקבוצות בנות 5-6 תלמידים, ובקשו מכל קבוצה לנסות להגיע להגדרה מוסכמת כתובה של המלה מחלוקת. בקשו מהתלמידים להתייחס אל המשימה כאילו הם נתבקשו לכתוב את הערך המילוני של המלה, לרגל צאת מילון חדש. על ההגדרה להיות בת 3 משפטים או פחות. הקצו למשימה כ-5 דקות. כעת בקשו מנציג כל קבוצה לרשום על הלוח את ההגדרה אליה הגיעה הקבוצה. נסו להגיע להגדרה משותפת ומוסכמת של המלה "מחלוקת". יתכן שבשלב זה יצוצו מחלוקות בין הקבוצות. אפשרו לתלמידים להתווכח ולדון מעט, תוך שימת לב לאופי הדיון, אליו תוכלו להתייחס בהמשך.
3. הסבר: בארו את משמעותה של המלה **מחלוקת** (מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית באינטרנט): "מחלוקת, פולמוס או דבר קונטרברסלי (השנוי במחלוקת) היא אי הסכמה בין מספר צדדים (לרוב שניים) על אודות **סוגיה** מסוימת. מחלוקות יכולות להתקיים בין שני אנשים, כמו גם בין קהל רב, או אף ליצור פילוג בין עדות, קהילות או עמים".
4. דיון: בקשו מן התלמידים לתת דוגמא לסוגי מחלוקות שעליהם שמעו או שבהם נתקלו. דוגמאות שעשויות לעלות (או עודדו את התלמידים להעלות): מחלוקות בין דתות (בין הנצרות ליהדות), בין זרמים ואמונות (בארה"ב – הבריאתנים מול הרציונליסטים בשאלת בריאת העולם), בין אינטרסים כלכליים (למשל: המחלוקת בדבר קצבאות הילדים), מחלוקות משפטיות או מחלוקות בין תלמידים בהפסקה על אירוע בחצר. ישנן מחלוקות שנפתרות יותר מהר (אפילו – תוך דקות או שעות) פחות מהר (תוך ימים ושנים), וישנן מחלוקות נצחיות, שמרגע שנוצרו לא פסקו.
5. מקורות: חכמי המשנה הבחינו בין מחלוקות משני סוגים:
"כָּל מַחְלֻקָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, סוּפָה לְהִתְקַיֵּם.
וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, אֵין סוּפָה לְהִתְקַיֵּם.
אֵיזוֹ הִיא מַחְלֻקָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, זוֹ מַחְלֻקָּה הֵלֵל וְשִׁמְאִי.
וְשֶׁאִינָהּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, זוֹ מַחְלֻקָּה קֶ'רַח וְכָל עֲדָתוֹ".
משנה מסכת אבות, פרק ה', משנה י"ז

קראו עם התלמידים את הקטע. לחילופין ניתן לתלות על הלוח הגדלה של שתי השורות הראשונות (מצורף נספח לצילום). שאלו את התלמידים כיצד הם מבינים את המושג "סופה להתקיים"? האם הכוונה לעצם קיומן של המחלוקות (אם יש מחלוקת סימן שהיא בהכרח לשם שמיים) או למשכן של המחלוקות (במחלוקות לשם שמיים ימשיכו לדון בהן בצורה מעמיקה ואילו אחרות ישכחו במהרה).

6. הסבר: גם כאן מדברים החכמים על משכה של המחלוקת, וקובעים גם כי ישנה מחלוקת "לשם שמיים" – כנה, עניינית, מהותית, שמי שעוסק בה מעוניין להבין, לברר, לחקור ולחשוף את האמת (כמו בית הלל ובית שמאי). מחלוקת זו תשאר רלבנטית, וימשיכו לעסוק בה גם לאחר שתוכרע (כלומר – תמשיך להתקיים); ואילו מחלוקת ש"אינה לשם שמיים" שהינה מחלוקת "מקומית", שבמרכז עניינים אישיים ופוליטיים (מאבק על כח או מעמד), פחות מהותיים, ולאחר שתוכרע – היא תחדל להיות רלבנטית (כמו המחלוקת של קורח ואנשיו, שקראו תיגר על מנהיגותו של משה ואחריתם היתה כליה, והסכסוך שעליו הכריזו נשכח).

7. לימוד מקורות: חלקו לתלמידים את סיפור המחלוקת בין רבי יהושע ורבן גמליאל (מופיע בנספח) וקראו בו יחדיו. בנספח מופיע גם ביאור לסיפור בשפת יומיום. כדאי לכתוב בקצרה על הלוח מה אומר כל אחד, מהי המחלוקת ומה האפשרויות שעמדו בפני רבי יהושע. יש לחדד את האפשרויות: לדבוק באמונתו או לקבל את דעתו של רבן גמליאל, ראש הסנהדרין.
8. דין: מה היה עשוי לקרות בעם ישראל אם רבי יהושע לא היה מקבל את הכרעת הרוב? מה המשמעות של חלק בעם שמחליט שלא לקבל את הדין של נשיא הסנהדרין ולנהוג על פי מה שהוא חושב שנכון? לו רבי יהושע היה דבק בעמדתו, כנראה שהיה חל פילוג בעם.
9. המשך דין: **דרכים להתמודדות עם מחלוקת בחברה דמוקרטית** - לאחר שדנו בסוגי מחלוקות שונות, ראינו כעת דרכים להתמודדות עם מחלוקת. באיזו דרך הוכרעה המחלוקת בין רבן גמליאל לרבי יהושע?
- במקרה זה נבחרו כאן שתי דרכים: הכרעת סמכות, שכן רבן גמליאל היה הסמכות העליונה לקבוע באותם ימים, וכן הכרעת רוב, שכן רבי יהושע הלך בסופו של דבר עם הרוב, וכך מנע קרע ופילוג בעם.
 - דרכים נוספות להתמודדות עם מחלוקת פרט להכרעת רוב (בחירות) והכרעת סמכות (בית משפט, מנהלת בית ספר, הורה) הן: הכרעה חד צדדית (אחד הצדדים מחליט, והאחר נאלץ לסור למרותו), אי הכרעה/המנעות מהכרעה, שמירה על הקיים (סטטוס קוו, כמו בשאלות דת ומדינה בישראל), פשרה (כמו במו"מ קואליציוני לאחר בחירות ובעת כינון ממשלה).
- למנחה**: מומלץ לדון עם התלמידים בכל אחת מדרכי ההתמודדות עם מחלוקת שהוזכרו בסעיף לעיל ולהביא דוגמאות. לשם הדיון, ניתן לחזור אל פעילות פתיחת השיעור ולהזכר כיצד נהגו התלמידים בקבוצות בעת שהיו צריכים להכריע לגבי הגדרת המלה מחלוקת. האם הגיעו לפשרה? האם היתה הכרעת רוב, או שמישהו הציע להצביע על הנוסח המוסכם על הרוב? האם המורה הכריעה (הכרעת סמכות)?
10. על רצח יצחק רבין: חלקו את דף המידע על יצחק רבין ז"ל. קראו עם התלמידים את המידע וענו על שאלות שעולות מצד התלמידים. לבנו עם התלמידים את הנקודות הבאות:
- על מה הייתה המחלוקת הגדולה? כיצד ניסו לפתור את המחלוקת הזו?
 - איזו מחלוקת זו הייתה? לשם שמיים או לא?
 - היכן הייתם מסמנים את הגבול שאסור לעבור במאבק, יהיה אשר יהיה, בחברה דמוקרטית? האם יש מקומות שהגבול הזה נחצה גם היום?
11. סיכום: על מנת שתתקיים מחלוקת, עלינו לחלק דבר מה במשותף. אם אין לנו משותף, אין לנו גם מה לחלוק. לשם המחשה: אם יש לי ולך כריך משותף, אנו יכולים לחלוק אותו. כך גם עם סוגיה שניה במחלוקת: יש לנו עניין משותף, נקודת חיבור, ומשום כך, אנו יכולים להיות חלוקים. אנחנו נתווכח על דברים החשובים לשנינו, וכלל שגדלה חשיבות הסוגיה כך תתעצם המחלוקת. במקום בו אנו חוצים את הגבולות של ויכוח ודין אנו מסכנים את הדבר שמחבר ביננו. חציית הקווים לשימוש ברצח כחלק מהויכוח סביב עתיד מדינת ישראל יצר קרע ושבר בתוך החברה הישראלית. רבי יהושע הבין זאת עוד לפני אלפיים שנה והעדיף להפר את יום הכיפורים (לשיטתו) – ורק בכדי לשמור על השלטון והיציבות בקרב העם.
- מה יקרה בסיבוב הבא? האם נצליח לשמור על מחלוקת בריאה לשם שמיים, או שיהיו אנשים ששוב יחצו גבולות וישתמשו בכוח על מנת להכריע לטובת העמדה שלהם? כיצד אנחנו יכולים למנוע הדרדרות למקומות כאלו?
- בעת מחלוקת חשוב לזכור כי לכולנו גזע ושורשים משותפים. חשוב להדגיש נקודה זו – היא משמעותית ביותר ונבלעת מדי. בכל מילה ופעולה שאנו בוחרים לעשות בעת מחלוקת, קשה ככל שיהיה, אנחנו צריכים לחשוב היטב האם מעשינו ומילותינו ידרדרו את כולנו בעוד צעד למקום שהמחלוקת כבר היא לא לשם שמיים.
- הלואי וכולנו היינו זוכרים זאת תמיד....

המחלוקת בין רבן גמליאל ורבי יהושע

באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו, ובלייל עבדו לא נראה. וקיבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הרכינס: עדי שקר הן! היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר כרסה בין שיניה? אמר לו ר' יהושע: רואה אני את דבריך.

שלח לו [לרבי יהושע] רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכיפורים שחל להיות

הלך, ומצאו רבי עקיבא מצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי. שנאמר (ויקרא כ"ג) "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אתם" - בין בזמן בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו.

בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס. אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו. שנאמר (שמות כ"ד) "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל". ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד, שכל שלושה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעוטי בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל, ביום שחל יום הכיפורים להיות בחשבונו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו. אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי - רבי בחכמה, ותלמידי שקיבלת דברי.

משנה, מסכת ראש השנה, פרק כ' משניות ח-ט

ביאור: אחרי שחבר בית המקדש, רבן גמליאל (שהיה ראש הסנהדרין) היה קובע את התאריך של ראש השנה עבור כל העם, בעזרת עדים שהיו מגיעים אליו מכל רחבי ארץ ישראל, ומעידים שראו את הירח החדש, וזהו סימן לחודש חדש (על מנת להשלים את ההסבר, כדאי להזכיר איך נראה מולד הירח "זורח" לעומת "גורע").

באחת הפעמים הגיעו אל רבן גמליאל שני עדים, ונתנו עדות שגויה. רבן גמליאל האמין להם, וכך קבע את התאריך של ראש השנה. **רבי יהושע**, שהיה המורה של גמליאל, היה בטוח שהעדים שיקרו ולא צריך להאמין להם, ולכן רצה לקבוע את ראש השנה בתאריך אחר משל רבן גמליאל. ועל כך פרצה **ביניהם מחלוקת**.

אמר לו **רבן גמליאל** – אני מצווה עליך לבוא אלי ביום הכיפורים לפי החשבון שלך במקלך ובתרמילך (לטלטל דברים, וכך יראו כולם שהוא מסכים עם גמליאל), כלומר – צויה עליו לחלל את יום הכיפורים על פי החישוב שלו.

רבי יהושע לא ידע מה עליו לעשות – לשנות את עמדתו ולהסכים לקביעת רבן גמליאל, למרות שהוא חושב שהוא טועה, וכך כל העם יציין באותו היום את יום הכיפורים, גם אם זה אינו התאריך האמיתי? או לדבוק בעמדתו שלו ולציין את יום הכיפורים במועד האמיתי לדעתו, אך לא עם כל העם?

רבי יהושע התייעץ עם שניים, והחליט לבסוף למלא את בקשתו של רבן גמליאל והלך אליו ביום הכיפורים עם מקלו ותרמילו. בעשותו כך הוא הודה ברבים שיום הכיפורים האמור לחול לפי חשבון - הוא יום חול, ושהתאריך שקבע הנשיא הוא הנכון לציין יום הכיפורים. רבן גמליאל, שהיה התלמיד שלו, מקבל אותו בנשיקה על ראשו, וקורא לו: רבי ותלמידי. רבי – כיון שהינו המורה שלו, וגם הפעם לימד אותו לשקול מהלכים בחכמה ובהתעצות, ותלמידי – כיון שקבל את דבריו (ומנע קרע בעם).

הרחבה: השניים בהם נועץ רבי יהושע הם רבי עקיבא ורבי דוסא:

רבי דוסא, שחשב כמו רבי יהושע, אמר לו שעליו לקבל את החלטתו של רבן גמליאל, שכן, אם אינו מקבל אותה, אזי הוא כמו אינו מקבל את החלטתם של כל בתי הדין שקמו בעם ישראל מימיו של משה רבינו. ברגע שבית דין שהוסמך לכך קבע הלכה – חייבים לציית לה. **רבי עקיבא** אמר לרבי יהושע כי בנוגע ל"קידוש החודש" (השאלה מתי מתחיל החודש) אין זה משנה אם בית הדין טעה או הוטעה, וברגע שנפסק שיום מסוים הוא ראש חודש, מחשבים את החגים לפיו.

כָּל מַעֲלָאָתָךְ שְׂהִיָּא לְנֶשֶׁם שְׂמַיָּם, סוּפָהּ לְהַתְקַיֵּם. וְשְׂאֵי־נָה לְנֶשֶׁם שְׂמַיָּם, אַיִן סוּפָהּ לְהַתְקַיֵּם.

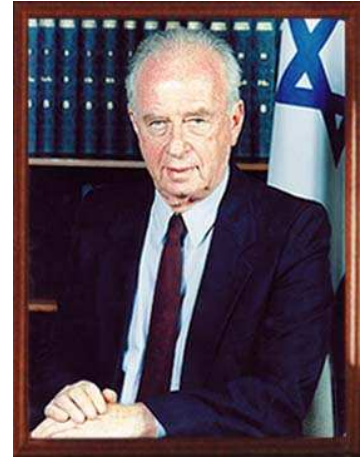

על רצח ראש הממשלה יצחק רבין (זכרוננו לברכה)

מי היה יצחק רבין ז"ל

ב- 1992 התמנה רבין לראשות הממשלה וכהן כראש ממשלה וכשר הביטחון במסגרת הממשלה שהקים.

ב- 13 בספטמבר 1993 חתם רבין בבית הלבן על הסכם "הצרת העקרונות" עם יו"ר אש"ף, יאסר ערפאת, בדבר הכרה הדדית בין ישראל והפלסטינאים ושלטון עצמי בעזה ויריחו. לאחר מכן נחתם הסכם נוסף שקבע נסיגת ישראל משבע ערים בגדה וקיומן של בחירות לרשות הפלסטינית. ב-1994 השיג רבין הסכם שלום בין ישראל לירדן. על הישגים אלו קיבל רבין יחד עם שמעון פרס ויאסר ערפאת את הכרה בינלאומי חשוב ביותר - פרס נובל לשלום.

הרצח

יצחק רבין נורה ב- 4 בנובמבר 1995, י"ב בחשוון תשנ"ו, בשעה 21:50 ברחבת הכניסה האחורית לבניין העירייה של תל-אביב-יפו לאחר שירד למכוניתו בסיום עצרת השלום ההמונית שהתקיימה בכיכר, ובכל הרחובות שמסביב לה. שלוש יריות מטווח קצר שנורו מאקדחו של מתנקש יהודי פצעוהו אנושות. יצחק רבין נפטר בבית החולים איכילוב בשעה, 23:14 לאחר שכל מאמצי הרופאים להצילו לא הועילו.

הרקע למעשה

ההתקדמות בתהליך השלום לאחר הסכמי אוסלו וגל הטרור שבא בעקבותיהם, הקצינו עוד יותר את עמדות המתנגדים לתהליך השלום ברחוב היהודי.

המחאות נגד ההסכם לבשו תחילה אופי של מרי אזרחי, אך עד מהרה התגלגלו להסתה פרועה נגד יצחק רבין, שנוהלה בדרכים, בכיכרות באמצעי התקשורת ומול בית המשפחה. המפגינים כינו את ראש הממשלה בביטויי הגנאי הגרועים ביותר. קהל המפגינים נשא כרזה של רבין במדי אס אס וצעקו לעבר העיתונאים: "במקום לצלם אתם תבואו להלוויה".

כחודש לפני הרצח המפגינים אף שרפו את הכרזה בהפגנה בכיכר ציון, הם לא בחלו בהצגתו כבוגד. האווירה הייתה כמי שדמו הותר (מתן הרשאה להריגתו של אדם).